

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Батюк Олег Володимирович

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри національної безпеки

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Актуальність теми обумовлена офіційними даними офісу Генерального прокурора України відповідно до якого у 2023 році було зареєстровано 4 743 кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки з них: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади – 103, посягання на територіальну цілісність і недоторканість України – 573, фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, змін меж території або державного кордону України – 99, державна зрада – 739, колабораційна діяльність – 2320, пособництво державі-агресору – 521, посягання на життя державного чи громадського діяча – 2, диверсія – 30, шпигунство – 37, перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань – 140, несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану – 179 кримінальних правопорушень. За перший місяць 2024 року така статистика склала 654 кримінальних правопорушення¹. Саме ці статистичні данні свідчать про особливу необхідність проведення державних заходів, щодо посилення кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки.

Варто зауважити, що проблеми кримінальної відповідальності за злочини, проти основ національної безпеки, були предметом дослідження таких вчених, як: Акімов М., Головкін О., Ілларіонов О., Кириченко О., Книженко О., Комашко В., Кубальський В., Кузнецов В., Нестерова І., Письменський Є., Політова А., Рубашенко М., Сийпловіч М., Сказко І., Чорний Р., Шамара О.

Аналізуючи положення наукових праць варто погодитися із науковцями, які пропонують змінити у чинному Кримінальному кодексі України назву

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс генерального прокурора України. URL: <http://surl.li/bnzkm>

Розділу 1 Особливої частини КК України на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки»;

- передбачити в санкціях частин 1 та 2 ст. 111-1 КК України альтернативне основне покарання;

- визначити громадянина України суб'єктом в усіх складах кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1–7 ст. 111-1 КК України;

- виключити вказівку на «добровільність співпраці» в частинах 2, 5, 7 ст. 111-1 КК України;

- в частині 3 ст. 111-1 КК України виключити таку форму злочину як: «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти»);

- такі формі колабораційної діяльності, які передбачені у частині четвертій ст. 111-1 КК України, уточнити за рахунок опису конкретних наслідків для національної безпеки;

- передбачити заохочувальну норму в новій ч. 9 статті 111-1 КК України за аналогією до ст. 111 КК України².

Варто зауважити, що законодавець дещо звузив можливість звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 111 КК України (державна зрада) у разі позитивної посткримінальної поведінки. Це впливає з того, що в діях особи, яка надає допомогу представнику іноземної держави з власної ініціативи, без попереднього отримання злочинного завдання, відсутня передумова звільнення від кримінальної відповідальності.

Погоджуємося, що така позиція законодавця є слушною, оскільки вчинення громадянином України дій, спрямованих на шкоду національній безпеці держави, з власною ініціативою, не повинно піддаватися заходам стимулювання добровільного припинення злочинної поведінки з боку держави, оскільки така особа за власною ініціативою стала на злочинний шлях³.

Проводячи аналіз судової практики щодо злочинів проти основ національної безпеки, доцільно зазначити, про доцільність розмежування шпигунства від інших діянь проти основ національної безпеки України. Так, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду не задовільнив касаційну скаргу захисника громадянина Китайської Народної Республіки, на далі КНР, засудженого за шпигунство до 10 років позбавлення волі без конфіскації майна (ч. 1 ст. 114 КК України). Суди установили, що засуджений – професор наукової установи КНР, прибувши до України в межах офіційного контракту, проводив шпигунську діяльність, збираючи інформацію в галузі бойового ракетобудування, що становить державну

² Кузнецов В.В., Сийпловіч М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Вип. 70 (1). – 2022 рік. – Ужгород : 2022. С. 381-388. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.61>

³ Кончук Н.С. Кримінальна відповідальність за державну зраду. Дис. к.ю.н. за спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. ЛьвівДУВС, 2019. 218 с. URL: <http://surl.li/raahy>

таємницю України, має гриф обмеження доступу «таємно». Ці дії він вчиняв з метою подальшої передачі відомостей до іноземної організації на території КНР або представникам цієї організації. Встановивши фактичні обставини, дослідивши та проаналізувавши зібрані докази в сукупності, надавши їм належну оцінку, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про вчинення особою зазначеного кримінального правопорушення та правильно кваліфікував його дії⁴.

Як висновок зазначимо, що розглядаючи окремі аспекти кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти основ національної безпеки вважаємо, що в умовах сьогоденних реалій воєнного стану в Україні захист національної безпеки України, її незалежності, суверенітету, територіальної цілісності, основ конституційного ладу вимагає повною мірою використання положень кримінально-правової теорії, кримінального законодавства та практики його застосування, з метою успішною протидії уповноважених суб'єктів щодо запобігання кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки України.

⁴ Постанова ККС ВС від 27 серпня 2020 року у справі № 204/82/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://surl.li/raemt> (дата звернення: 01.02.2024).